

## **Jegyzetek művészettörténethez IV.**

8. és 9. osztály

### **Égei kultúra**

#### **Minószi (krétai) kultúra**

Kr. e. 2700- 1100

Kréta szigetén, Knósszosz központtal kialakult egy kultúra

- a művészet középpontjában nem a harcok, hanem az élet örömei álltak

#### Építészet és festészet

- a palota alaprajza bonyolult, aszimmetrikus
- falakat freskókkal díszítették, amelyek
  - növényi ornamentikát,
  - delfineket,
  - oroszlánokat,
  - hercegeket és ifjú lányokat ábrázolnak.

Bikaugrás (Kr. e. 1450 körül), freskó, Knósszosz, Királyi Palota

Jelképek a palotában:

- bika, mint a királyi hatalom jelképe
  - bikaszarvakat mintázó pártázat az épület felső szintjén
  - bikafej formájú ivóedény (rúthon) (Kr. e. 1700-1600)
- kettős bárd, görögül labrüs, z,
  - a palota elnevezése a bárdok háza (labürithosz)
  - a bárd Holt istennő (termékenység) szimbólum

#### Szobrászat és fazekasság

- Kígyós Istennő (Kr. e. 1500) agyag, Knósszosz, Iráklion Múzeum
  - a kígyó megeszi a kártevőket (egér, patkány)
- agyagból készült nagyméretű tároló cserépedény (Kr. e. 1450- 1400), Knósszosz
  - gabona, olaj, bor tárolására, 100 cm – 200 cm között

A krétai kultúrának a közeli Théra (Szantorini) szigetének felrobbanása vetett véget, a vulkáni hamu terméketlenné téve a termőföldeket (Atlantisz legendája)

A knósszoszi palotát Sir Arthur Evans angol régész tárta fel 1920-ban.

#### **Mükéné művészete**

Kr. e. 1600- 1000

A Peloponéz-szigeten kialakult egy hierarchikus és katonai kultúra:

- magaslatra épített, fallal körülvett várakba (akropolisz) laktak

## Építészet

A várfalat kétféle módon készítették:

- szabálytalan kövekből (köklöpszfal)
- szabályosra faragott kövekből (kváderfalazat)
- utóbbit stratégiaileg fontosabb helyeken

A vár bejáratnál egy álboltozatos kapu volt:

- két függőleges monolit tartópillér
- őket összekötő vízszintes kötőmb (szemöldökgerenda)
- háromszög alakú teherhárító álboltív

Oroszlános kapu (Kr. e. 13. sz.), Mükéné

A palota

- alaprajzi elrendezése szimmetrikus
- központi helyisége a trónterem

A mükénéi királysírok

- Hienrich Schliemann német régész, Trója felfedezője (1871), mükénében ásatásokat végzett
- a mükénéi akropolisz falain belül gazdag, aranyleletet tartalmazó sírokat fedezett fel (1876)
- leghíresebb, Schliemann által „Atreusz kincsesházának” elnevezett álkupolás síremlék
- az álkupola átmérője 14, 5 m (az ókor addigi legnagyobb fesztávolságú kupolája)

Az álboltozat

- a falat alkotó kősorokat bentebb csúsztatták az alsóbb szinthez képest
- csak külső terheléssel marad stabil, különben beomlik

Atreusz kincsesháza (Kr. e. 1350 k.), Mükéné, felfedezése 1876-ban.

A mükénéi lakóház (megaron)

- egyetlen helyiségből állt (naosz)
- oszlopos előtér (pronaosz)
- tetőszerkezete nyeregtető

## **Az ókori görög művészet**

|                 |                  |
|-----------------|------------------|
| Geometrikus kor | Kr. e. 1100- 700 |
| Archaikus kor   | Kr. e. 700- 480  |
| Klasszikus kor  | Kr. e. 480- 330  |
| Hellenizmus     | Kr. e. 330- 30   |

Görög törzsek:

- dórok Pelopoészosz- félszigeten
- iónok Attika és Kis-Ázsia délnyugati partjain
- achájok a korinthuszi földszoros és Kis-Ázsia északnyugati partvidékét foglalták el

- a harcok során megsemmisült Knósszosz, Mükéné és Trója.
- a görög törzsek új egymással versengő városállamokat alapítottak, amelyek
- vallási ünnepek (olympia) és külső támadás (perzsák) esetén összefogtak

## Művészet

- művészetük és vallásuk emberközpontú (antropomorf)
- ismerjük az alkotók nevét (a kiváló teljesítményt nyújtó embereket köztiszteltet övezte)

## Építészet

- a korai görög templomok a mükénéi lakóház mintájára épültek
- idővel az építési anyagokat nemesebbre cserélték (agyag és fa helyett márvány)
- a klasszikus görög templomoknál a szentélyt oszlopsorral vették körül (**peripterosz**)
- a templomokat élénk színűre festették és arannyal díszítették
- a szertartást a szabadban végezték

Az oszlopsorral körülvett templom alaprajza:

- keletre néző rámpa
- külső oszlopfolyosó
- oszlopos, nyitott előcsarnok (**pronaosz**)
- cella, amely szentélyként szolgált (**naosz**)
- hátsó cella, amelyben az áldozati adományokat helyezték el (opisztodomosz)
- a templom alaprajzi típusát a homlokzaton lévő oszlopok száma alapján nevezik el
  - hexasztíl peripterosz (hatoszlopos)
  - oktasztíl peripterosz (nyolcoszlopos)

## A görög oszloprend

### Dór oszloprend

- nyeregtető
  - háromszög alakú oromzat (**tümpanon**)
- gerendázat
  - képszék
    - **triglif** (a támaszgerendás faszerkezet emléke)
    - **metopé** (képmező, amely általában dombormű)
  - főgerenda (**architráv**)
- oszlop
  - oszlopfő
    - kockatag (**abakusz**)
    - párnatag (**echinusz**)
  - oszloptörzs
    - felfele keskenyedik
    - zömök
    - vájatok (**kannelúra**)
    - enyhe hasasság (**etázis**)
  - lábazat
    - egyedül a dór oszlopnak nincs lábazata
- alépítmény (**krepidóma**)

- háromlépcsős

Ión oszloprend (különbségek a dór oszloprendhez képest)

- gerendázat
  - képszék: osztatlan domborműsor (**fríz**)
- oszlop
  - oszlopfő
    - csigavonalas oszlopfő (**voluta**)
  - oszlop
    - karcsúbb, magasabb
  - lábázat

Korinthoszi oszloprend (különbségek a dór és az ión oszloprendhez képest)

- az oszlopfő akantuszleveleket mintáz
- a késői, hellenisztikus korban jelenik meg
- pl. az athéni Szelek tornya körtemplom

### Az athéni Akropolisz

- Kr. e. 480-ban a perzsák lerombolták Athént
- Periklész idején újjáépítették
- 1687-ben a törökök a Parthenont löporraktárnak használták, a velencei seregek felrobbantottak

Fontosabb épületek:

Díszkapu (Propylaia), Kr. e. 437-432

- dór stílusú
- tervezője: Mnesziklész

Niké temploma ( Szárnyatlan Niké temploma, Niké Apterosz), Kr. e. 427-424

- ión stílusú
- tervezője: Kallikratész

Erekhtheion (Poszeidon temploma), Kr. e. 421-406

- ión stílusú
- tervezője: Kallikratész
- déli csarnok oszlopai khitont viselő fiatal nőalakok, **kariatidák**

Parthenon (Athéné Parthenosz, a szűz Pallasz Athéné temploma), Kr. e. 447-438

- dór stílusú, oktasztal peripterosz
- tervezője: Iktinosz és Kallikratész
- a szobrászati munkák irányítója: Pheidiasz
- a szentélyben állt Pallasz Athéné 12 m magas aranyból és elefántcsontból készült szobra (krüzelephantin)

A görög templomok harmóniája

- a klasszikus görög templomok tervezésénél az aranymetszés arányát vették figyelembe

- az alépitmény és oszlopok aránya a gerendázat és a tetőszerkezet aránya a magassághoz
- a homlokzat szélségének aránya a hosszúsághoz

Az aranymetszés aránya (divina proportio, sectio aurea):

- a kisebb rész úgy aránylik a nagyobbhoz, mint a nagyobb az egészhez

A görög templomok optikai korrekciói

- minden vízszintes vonalat középen egy kissé felfelé íveltek
- a függőleges részeket az épület közepe fel döntötték (10 m oszloptengely elhajlása 7 cm)
- minden oszlop felfele keskenyedik, de egy kicsit kihasasodik (entázis)
- a sarok felé eső oszlopköz kisebb (sarokkonfliktus)

### A görög színház

- Dionüszosz isten tiszteletére nagy ünnepségeket rendeztek
- a színház célja nem a szórakozás volt, hanem a lelki megtisztulás (katarzis)
- a görög színházakat természetes domboldalba vájva építették
- a nézőtér közepén a kör alakú rész az orkesztra, ahol a kórus állt
- a színpad mögötti U alakú építmény a szkéné

Görög színház romjai (Kr. e. 4. sz.), Epidauros

## **Szobrászat**

### Archaikus kor szobrászata (Kr. e. 7-6. sz.)

- a szobrok vallási szobrok (fogadalmi), templomdíszek, vagy sírelmlékek voltak
- fiatal lányokat ábrázoló szobrok (kóré)
  - bő redőzetű ruhában, khitonban ábrázolták őket
- fiúkat ábrázoló szobrok (kuroszok)
  - győztes atlétákat ábrázolnak, meztelenül

Anténor: Kóré (Kr. e. 530 k.), márvány, Athén, Akropolisz Múzeum

Anavüszoszi Kurosz (Kr. e. 530 k.), márvány, Athén, Nemzeti Múzeum

### Klasszikus kor szobrászata (Kr. e. 5-4. sz.)

- a szobrászok a harmonikus testlakat és
- az élethű mozdulat ábrázolására törekedtek
- legtöbbször ismerjük az eredeti szobor alkotójának nevét
- sok szobrot bronzból készítettek (viaszveszejtési technikával), amelyeket sajnos csak
- római márvány másolatokból ismerünk

Delphói kocsihajtó, (Kr. e. 470 k.), bronz, Delphi Múzeum

Polükleitosz: Lándzsavívő (Dorüphorosz, Kr. e. 450) márvány, római másolat, Nápoly

Müron: Diszkoszvető (Kr. e. 450), eredetileg bronzból, római másolat,

Pheidiász: a Pathenon domborművei

Praxitelész: Knidoszi Aphrodité (Kr.e 360), római márványmásolat  
Praxitelész: Hermész (Kr.e 360-340), római márványmásolat

### Hellenisztikus kor szobrászata (Kr.e. 323-100)

- a görög kultúra elterjedéséről kapta a nevét
- Nagy Sándor halálától az utolsó görög királyság meghódításáig
- a szobrászatban megjelenik az érzelmek és az érzelmesség ábrázolása

Testi lelki szenvedés: Laokoón csoport, Pergamoni Zeusz-oltár

Gyermeki báj: Libával játszó kisfiú, Tövishúzó fiú

Női szépség: Milói Vénusz, Szamothrakéi Niké

Tudósok, filozófusok: Platón, Arisztotelész, Szophoklész

Pergamoni Zeusz-oltár (Kr. e. 180-150) - több mint 120 m dombormű fríz díszíti

### **Festészet**

#### Falfestmények

Sírhelyek díszítése vidám, az elhunyt életét ábrázoló jelenetekkel

„A bűvár sírja” (Kr. e. 480) Phaestrum

#### Táblaképek

Temperával és viaszfestés (enkauszтика) technikával fára festettek, majd a falra erősítették

Áldozati szertartás (Kr. e. 6. sz.) festett fa

#### Mozaikok

A tehetősebb görögök a lakóházak padlózatát mozaikokkal díszítették

Szarvasvadászatot ábrázoló kavicsmozaik (Kr.e. 300) Pella

Nagy Sándor mozaik (Kr. e. 4 sz. vége) Nápoly, Nemzeti Múzeum

### **Kerámiafestmények**

Geometrikus stílus (Kr.e. 8-9 sz.)

- geometrikus motívumok mellett stilizált ember- és állatfigurák is díszíthetik

Feketealakos stílus (Kr. e. 7-6 sz.)

- a vörös agyagfa feketével festették a figurák sziluettjét, majd belekarcolták a vonalakat

Vörösalakos stílus (Kr. e. 6 sz.)

- vékony vonalakkal megrajzolták a kompozíciót, majd a háttérre feketére festették

Fehéralapos stílus (Kr. e. 5 sz.)

- fehérre festett kerámiára vékony ecsettel rajzolták meg a vonalakat